

A perlit bányászat hatása a Hegyköz népesség megtartó erejére

Drotár Nikolett

földrajz - történelem

Nyíregyházi Főiskola

Turizmus és Földrajztudományi Intézet

Konzulens: Prof. Dr. Hanusz Árpád

2015.01.04.

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
1.1 A Hegyköz területi lehatárolása, természeti viszonyai.....	3
1.2. A perlit bányászat történeti áttekintése.....	3
1.3. Hipotézisek, Kutatási módszerek	4
2. A Hegyköz társadalomföldrajzi jellemzői	5
2.1 A népesség számának változása a Hegyközben	6
2.2 A népesség kormegoszlása, etnikai összetétele	7
2.3 Közszolgáltatás a Hegyközben.....	10
2.3.1 Oktatás-nevelés.....	10
2.3.2. Szociális ellátottság, civil szervezetek száma a hegyközi kistérségben	11
2.4 Kis és Középvállalkozások, egyéb munkalehetőségek a Hegyközben.....	14
3. A perlit bányászat hatása a munkanélküliségre	17
3.1. A Foglalkoztatottak számának változása 2006-2014 között	17
3.2 A bánya szociális juttatásai, életminőség javító intézkedései	19
4. A tercier ágazatok szerepe a Hegyközben	20
5. Környezetgazdálkodás.....	22
5. 1. A bányaművelés talajra gyakorolt hatása	23
5.2. Zaj és por ártalom.....	23
6. Összegzés	24
Irodalomjegyzék.....	27
Ábra és táblázatjegyzék.....	29
Mellékletek.....	30
Függelék	37

1. Bevezetés

Dolgozatomban a Borsod-Abaúj-Zemplén megye Hegyközi kistérség településeinek végzett társadalom földrajzi kutatás vizsgálatát mutatom be, különös tekintettel a Pálháza mellett működő perlit bányák társadalmi hatását a kistérségben élő népesség életminőségére.

1.1 A Hegyköz területi lehatárolása, természeti viszonyai

A Hegyközi-dombság a Zempléni-hegység természetföldrajzi tájegysége, amely észak-déli irányban megnyúlt, zárt medencedombságot alkot. A Hegyközt északon az országhatár valamint a Nagy-Milic hegycsoport zárja le, legmagasabb pontja 896 méter, nyugaton a Háromhutai-hegycsoport, amely 600-800 méter magas. Keleten a Ronyva illetve a Zempléni-szigethegység rögei adnak keretet a medencének. Területe egészen Széphalomtól Füzér- Nyíri vonalig elhúzódik. Földtanilag, ha megvizsgáljuk, arra következtethetünk, hogy a legrégebbi képződménye a riolit ártufa, ám ezek már csak a peremeken bukkannak a felszínre. A medence nagy részének alapját áthalmozott tufa alkotja, ezen pedig vékony negyedidőszaki takaró található. A Vilyvitány- Kovácsvágás vonaltól nyugatra a felszínt szarmata riolittufa borítja, ám ettől a vonaltól keletre már dácitos szubvulkáni testek is megfigyelhetők. Ez a terület számos ásványkincsel rendelkezik, de ezek közül a kutató munkámban a perlitre fektetnék nagyobb hangsúlyt. Az említett környéken számos perlit típus található például szürke perlit van Pálházán a Gyöngykő-hegyen, Bózsván a Szuha-völgyben és a Páska-tetőn, valamint Kovácsvágás térségében is van egy kisebb mennyiség. Ezek adják az ipari lelőhelyeket, ugyanis jellemző rájuk hogy nagy kiterjedésű homogén perlit testek tárhatóak fel. Azonban még a lávaár típusú perlit, és a horzsakő tufa is megemlíthető szintén Bózsva, Kovácsvágás és Füzérradvány területén. (DÖVÉNYI Z. 2010, FRISNYÁK- GÁL-HORVÁT 2009, ZELENKA T. 2011)

1.2. A perlit bányászat történeti áttekintése

A Pálházától DNy-ra mintegy két km-re található hazánk legnagyobb perlit bányája a Gyöngykő-hegyen. Külföldön az 1940-es években kezdték el a perlitet alkalmazni, Magyarországon pedig 10 évvel később dr. Hevesi Gyula volt az, aki felhívta az építőipar figyelmét a perlit hasznosíthatóságának lehetőségére. 1958-ban kezdték el a bányát

kialakítását, ám akkoriban még igen kezdetleges módszerekkel, kézi rakodással csilleszállítással. Mikor azonban bebizonyosodott, hogy ez a vártnál nagyobb munkát vesz majd igénybe, például hogy a perlit készletet válogatni kellett nyilván ezt kézi módszerrel nem lehetett megoldani. Másrészt pedig néhol helyen a perlit köpeny a 40 m-es vastagságot is elérhette és ezeket a feladatokat kézi termeléssel, amely ráadásul sok időt is vett igénybe nem lehetett megoldani. Ezután persze a '60-as évek elején a bánya kapott szovjet gyártású gépeket hitel ellenében, de néhány éven belül saját költségen is szert tudtak tenni azokra a gépekre, amelyekre szükség volt. Tudjuk azt, hogy mint minden vállalatnál azért a perlit bányánál is voltak mélypontok. Ezt az időszakot a '60as évek elejére-közepére tesszük. Azonban mint minden „hullámvölgy” után következik a „hullámhegy” vagyis a felfutási időszak a '60-as évek vége, '70-es évek elejére tehető, amikor már a termelés során befolyó összeg a 35-40 millió forintot is elérte. Ez a gazdaságilag igen kiemelkedő periódus egészen a rendszerváltásig tartott. Nyilván voltak reklamációk, de ezek nem voltak nagyon kiemelkedők százalékos arányban 10% lehetett. A probléma a rendszerváltás után volt, ugyanis a vállalat elveszítette piacának 35%-át. Partnerek után kellett nézni, csökkenteni kellett a költségeket valamint indokolt volt a laboratóriumi vizsgálatok ellenőrzése, hogy a minőség területén se legyenek problémák. A privatizációval egy új korszak kezdődött a bányában, 1992-ben még leányvállalatról beszélhetünk ám 2005-ben teljes mértékben egy magyar magánszemély kezében összpontosult a perlit bánya. Az idő során azért nagymértékű fejlődés következett be, és a jelenlegi fejlesztésekre is gondot fordítanak. A Perlit-92 Kft-nél jelenleg is folyik a termelés valamint fontos megemlíteni, hogy 2007-ben újabb bányát nyitottak az előbbieken már említett Páska-tetőn. (FARKAS G. 2011)

1.3. Hipotézisek, Kutatási módszerek

A tanulmányomban tehát azt vizsgálom, hogy van-e népesség megtartó ereje a perlit bányászatnak. Hiszen ha jobban belegondolunk ebben a régióban elég nagy a munkanélküliség aránya, a szegénység valamint az elvándorlás is jelentős különösen a kisebb határ közeli falvakból. Ahhoz hogy a dolgozatomban tényekkel is alá tudjam támasztani a hipotézisem, megvizsgáltam a munkanélküliség alakulását egészen Széphalomtól Füzér településig, valamint a kis- és középvállalkozások helyét és számát a hegyközi térségben. Úgy gondolom a Perlit-92 Kft. mellett ezek játsszák a legfontosabb szerepet a munkahely teremtés szempontjából. Bár nem szabad elfelejteni, hogy mik azok az egyéb juttatások, és azok a tényezők, amelyek jobb lehetőséget kínálnak a bányában, mint egy ettől eltérő vállalkozáson belül.

2. A Hegyköz társadalomföldrajzi jellemzői

Tanulmányomban, mielőtt bemutatnám ennek a térségnek a társadalom földrajzi jellemzőit, egy pár mondatban ismertetném a kistérség jellemvonásait. A kistérség népsűrűsége 25 fő/km², 14 település alkotja (Füzér, Füzérkomlós, Füzérkajata, Filkeháza, Nyiri, Bózsza Füzérradvány, Vilyvitány Kovácsvágás, Mikóháza, Alsóregmec, Felsőregmec, Sátoraljaújhely- Széphalom, Pálháza) lélekszáma összesen 20.612 fő, 2011-es adatok alapján. Ám ezeknek a településeknek a nagy része aprófalvas település, amelynek lakossága 200-500 fő között változik, és az elöregedés jellemző.

A hegyközi térség központja Pálháza, városi rangját pedig 2005-ben kapta meg. Bár alapfokú oktatás van a városban, de a középfokú oktatás legközelebb 16km-re található Sátoraljaújhelyen. A megyeszékhelytől ÉK-i irányban 103 km-re található, domborzatilag a periferián fekszik ez a kistérség. Ennek hátránya megmutatkozik, munkanélküliségben, vagy a népesség csökkenésében, hiszen az elvándorlási arány 9-10%-os.

Ám e negatívumok mellett, pozitív lehetőségeket is magába rejt a hegyközi térség. Gondolok itt a turisztikai vonzerőre, és a látnivalókra nemcsak a Hegyközben, hanem a környező térségben is. A természeti és az épített környezet egyaránt gazdag látnivalókban, híres a Füzéri vár, a Füzérradványi kastély, és az Erdei kisvasút. Az elmúlt évek során sok gondot fordítottak a kistérség turisztikai fejlesztésére, amelynek hatása meg is mutatkozik, hiszen a meglévő szálláshelyek éves szinten 80%-os kihasználtsággal működnek.

Közigazgatási szempontból 3 nagy egységre osztják a Hegyközt: Felső-, Közép-, és Alsó-hegyköz. Pálháza pedig már az 1960-as évektől kezdve a Közép-hegyköz közigazgatási, oktatási, és gazdasági központja. (PAP J. 2002)

2.1 A népesség számának változása a Hegyközben

Dolgozatom további részében a népességföldrajzi jellegzetességeket mutatnám be, különböző táblázatok, térképek segítségével. Elsősorban a népesség számának változását tanulmányoztam, 1970 és 2011 között.

1. táblázat: A Hegyközben található települések népesség számának alakulása 1970 és 2011 között

Terület	Lakónépesség					Népességcsökkenés mértéke %-ban kifejezve (1990-2011)
	1970	1980	1990	2001	2011	
Alsóregmec	386	344	245	222	183	-25 %
Bózsza	365	321	250	223	173	-31 %
Felsőregmec	256	196	164	204	324	+50%
Filkeháza	144	119	121	120	110	-10 %
Füzér	826	824	618	579	378	-39 %
Füzérkajata	379	284	207	165	111	-57 %
Füzérkomlós	362	359	402	395	321	-21 %
Füzérradvány	683	618	429	386	328	-24 %
Kovácsvágás	814	765	576	626	657	+13%
Mikóháza	560	536	538	565	552	+3%
Nyíri	631	604	477	451	404	-15 %
Vilyvitány	557	441	370	319	227	-39 %
Pálháza	764	970	1 124	1 104	1 061	-6%

Forrás: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05

Borsod- Abaúj- Zemplén megyében 2011-es népszámlálás során a népesség 686.000 fő volt, ebből a Hegyközben élők 3%-ot tesznek ki. Főleg a kisebb létszámú községekben, és a nagyközségekben figyelhető meg nagyarányú változás. A táblázatból nagyon jól kirajzolódik, hogy 3 település kivételével szinte mindenhol a népesség csökkenésének lehetünk a szemtanúi.

Mint a táblázatban láthatjuk megvizsgáltam 1990 és 2011 között, hogy a népesség csökkenés milyen arányú volt az egyes településeken. A legnagyobb visszaesés Füzérkajátán volt ahol 57%-al csökkent a községben élők száma. Ide sorolható Füzér, Vilyvitány, Bózsza ahol szintén 30-40%-os visszaesés figyelhető meg. Az elvándorlás oka nyilván a munkalehetőségek hiányára vezethető vissza. Feltételezhető az is, hogy bár az ország területe

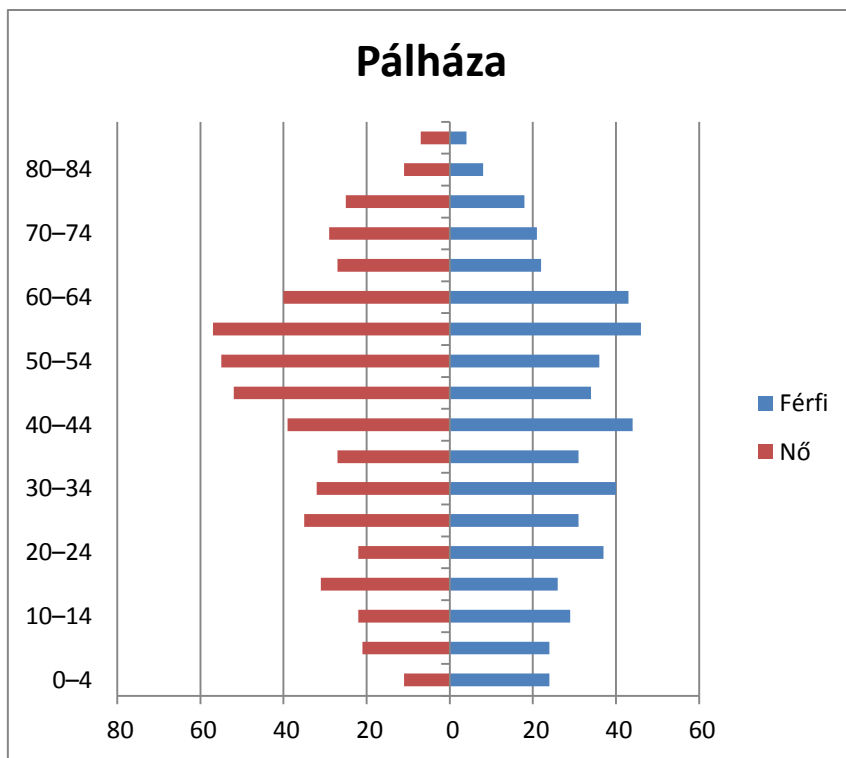
szempontjából, valamint a mikro régión belül is a periférián helyezkedik el, és ezen tényezőnek köszönhető a drasztikus népesség csökkenés. A tanulmányom egyik fejezetében majd kitérek a kis és középvállalkozások szerepére, de tudni kell, hogy ezen aprófalvakban manapság fakitermeléssel, erdőgazdálkodással foglalkoznak. 2011-ig Füzérről, Füzérkajátáról, Füzérkomlósról a Hollóházi Porcelán Manufaktúrába jártak dolgozni, de sajnos 2011-ben jelentős létszám leépítések, elbocsátások voltak, és a népesség csökkenés, az elvándorlás is ennek tudható be.

Ezzel szemben viszont népesség növekedés volt Felsőregmecen, Mikóházán valamint Kovácsvágáson is. Felsőregmec népessége mintegy 59%-al növekedett 2001 óta. Ám ennek oka, hogy etnikai szempontból főleg a roma lakosság aránya növekszik az említett településen. Számszerű adatokkal kifejezve 44%-os a roma népesség aránya az össznépességben belül. Kovácsvágáson szintén ezen etnikumnak köszönhető a népesség növekedése, amely már az össznépességben belül 50% felett van.

2.2 A népesség kormegoszlása, etnikai összetétele

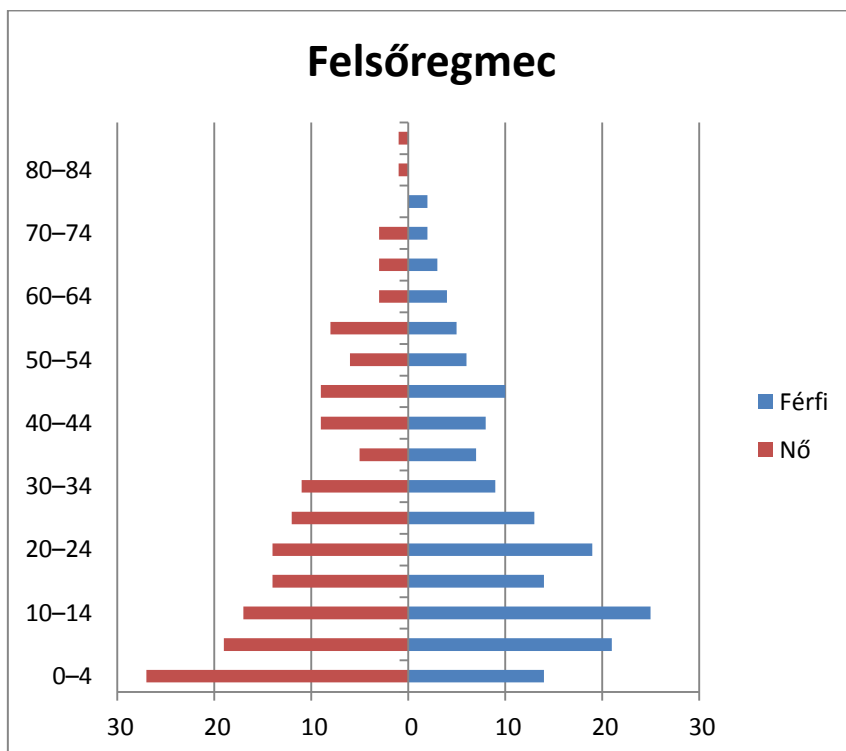
A népesség kormegoszlását, etnikai összetételét mutatom be ebben az alfejezetben, és a jobb szemléltetés érdekében minden településről készítettem egy-egy korfát, amelyből nagyon jól le lehet vonni a következtetéseket. Alapvetően három települést választottam ki, amelynek a korfáit elemezném, Pálháza, Felsőregmec és Füzér. Azért tartom fontosnak az előbb említetteket, mert Pálháza központi funkciót tölt be, Felsőregmecen népesség növekedés, Füzéren pedig ezzel ellentétben népesség csökkenés volt megfigyelhető. Ezek a korfák a népesség változását fejezik ki, valamint a múltbéli eseményeket, annak nyomait, a korösszetétel változásának irányát, és ezek nemek szerint is összehasonlíthatóak.

Ha megnézzük az első korfát, egyértelműen látszik, hogy népesség csökkenés figyelhető meg. A népesség öregedését mutatja, hogy 2001-hez képest a fiatalok száma 25%-al még a középkorúak aránya pedig 15%-al csökkent Pálházán. A legnagyobb létszámú korcsoport azonban a 40-65 év közöttiek, ebbe a korosztályba tartoznak az 1950-es évek első felében született nagy létszámú generáció, a Ratkó korszak gyermekei. Tehát a fiatalok száma csökken az idősebb korúak aránya magas, így ennek eredménye az öregedés.

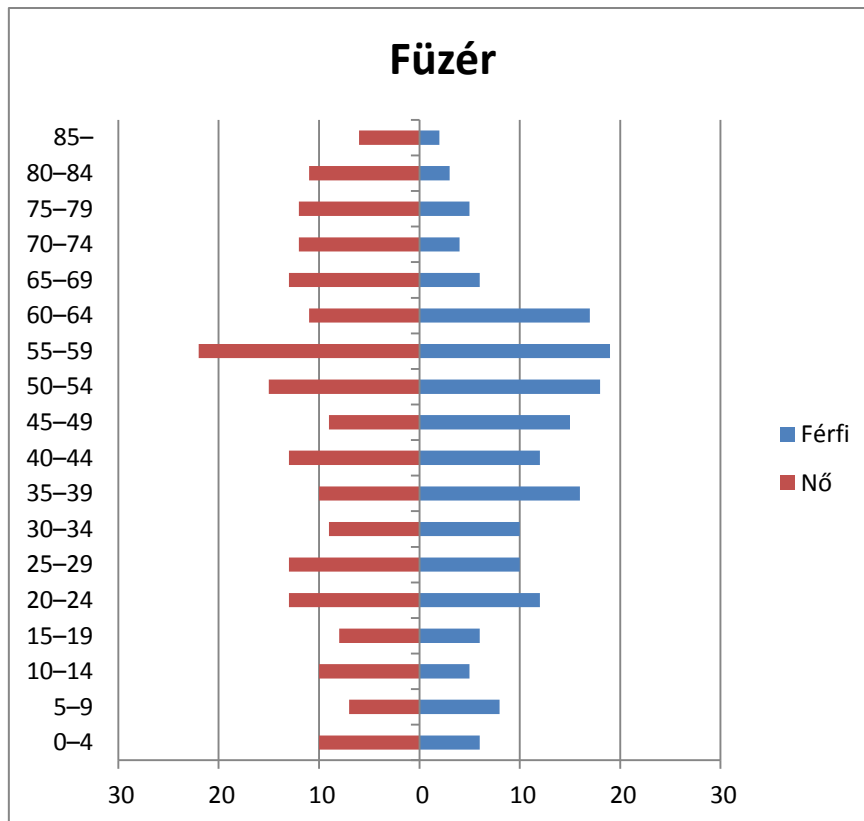
1. ábra: Pálháza település korfája (2011)

Forrás: Saját számítás a KSH (2011) adatai alapján (saját szerkesztés)

2. ábra: Felsőregmec település korfája (2011)

Forrás: Saját számítás a KSH (2011) adatai alapján (saját szerkesztés)

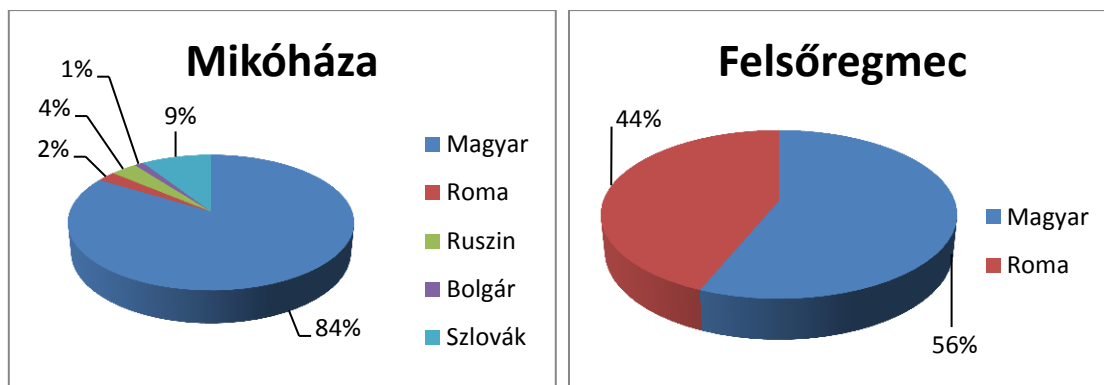
3. ábra: Füzer település korfája (2011)

Forrás: Saját számítás a KSH (2011) adatai alapján (saját szerkesztés)

Azonban Felsőregmec korfája piramis alakú, magas a születés szám, de ugyanígy magas a halálozási arány is. Füžernél pedig megfigyelhető ugyanaz, mint Pálháza korfájánál ahol a fiatalok aránya csökken, az idősebbek aránya ehhez képest kimagasló. A fiatalok száma 2001-hez képest 45%-al, a középkorúaké pedig 50%-al csökkent. Az hogy ez a korfa oszlop alakú, több oka lehet. A munkalehetőség hiányában a fiatalok javarésze esetleg nagyvárosba vagy éppen határon túlra költözik a jobb megélhetés érdekében. Azok a 40 év feletti személyek, akik pedig még nyugdíj előtt állnak nyilván nem akarják elhagyni azt a környezetet ahol felnőttek így a megbecsülik azt a kis munkalehetőség is, ami ebben a kistérségben akad. Alapjában véve a Hegyköz össznépességének a kor és nemek szerinti aránya, valamint a korfák típusa Pálháza, és Füžér korfájához hasonlítható. Következésképpen a fiatalok aránya a térségben egyre csökken, a középkorúak száma alacsony, ami valószínűleg az elvándorlásnak köszönhető, és ezekre a településekre az elöregedés jellemző, akár néhány éven belül az elnéptelenedés is bekövetkezhet.

Tanulmányomban megvizsgáltam a Hegyköz etnikai összetételét. A sátorlajújhelyi járásban a roma lakosság aránya 14%, de ezen belül 3 település említendő, meg amelyben igen magas ezen etnikum száma. Felsőregmec, Füžéradvány, és Kovácsvágás ez utóbbin a

lakosság több mint fele kisebbségi, még Füzérradványban 33%-os ez a mutató. Fontos azonban még kiemelni, hogy a roma népességen kívül még szlovákok, valamint a ruszinok élnek ebben a térségben. A ruszinok Mikóháza össznépességének 4 %-át teszik ki, még a szlovákok pedig 9 %-ot. Szlovákok kisebbség az említett községen felül még Alsóregmecen jelentős, ott 30%-os a népesség belüli arányuk.

4. ábra: Etnikai megoszlás Mikóháza, Felsőregmec (2011)

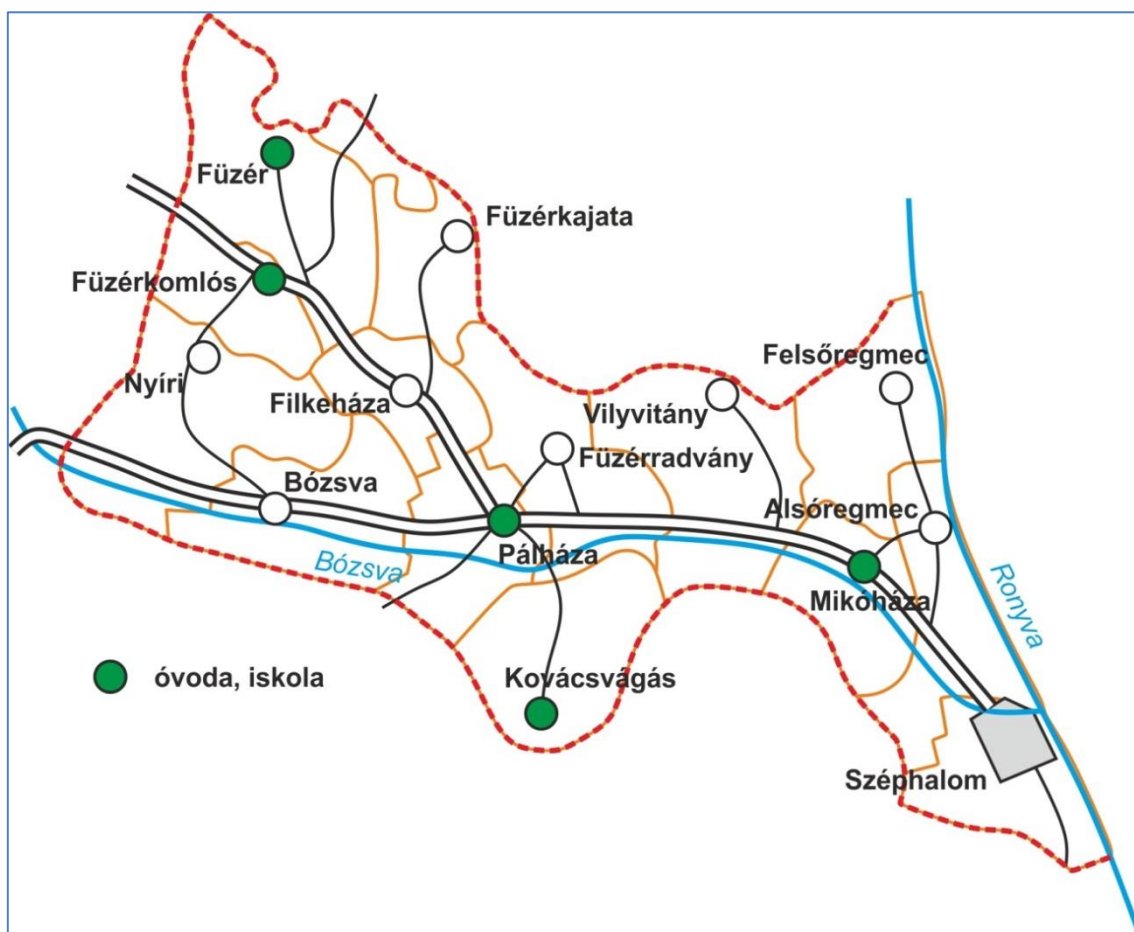
Forrás: Saját számítás a KSH (2011) adatai alapján (saját szerkesztés)

2.3 Közfoglaltatás a Hegyközben

2.3.1 Oktatás-nevelés

Az oktatás területén is központi funkciót lát el Pálháza. Elsősorban a Felső-hegyközt elemezném, ugyanis itt Füzér, és Füzérkomlós az, amely a közoktatás területén kiemelkedő. Még Füzérkomlóson 7 általános iskolai osztályról beszélhetünk és 90 diákról addig Füzéren csupán egy osztály, és 17 gyermek jár iskolába. Négy évvel ezelőtt nem csak alsó tagozat volt ebben a térségben, hanem felső tagozat is, ám a gyermek hiány miatt a felső tagozatot megszüntették. Óvodai szempontból pedig Füzéren és Füzérkomlóson is 50 férőhelyesek az óvodák ahová 40 gyermek jár. Pálháza körzetében Mikóháza és Kovácsvágás emelhető ki. Bár Kovácsvágáson két osztály van, manapság már egyre többen a Hegyköz Nyelvoktató Szlovák Nemzetiségi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolába íratják be gyermekeiket, ami Pálházán található. Ebből következik, hogy a kisebbség aránya az általános iskolában egyre növekszik, amely ma már 70-75%-ot tesz ki. 2011-es adatok alapján a Pálházára járó diákok száma 201 volt, ám jelenleg a tanulók összesen 177-en vannak, még a pedagógusok száma pedig 30 fő. Az óvodai férőhelyek száma 75 és a kisgyermekek száma pedig 59. Fontos még Mikóháza ahol 8 osztályos általános iskola működik, a tanulók száma

pedig 102-105. Ezen a településen szintén van óvoda, ahol 50-60 kisgyermeket tudnak ellátni. Ezek alapján a számok alapján azt lehetne elmondani, hogy alapfokú oktatás szempontjából a központ mindenképpen Pálháza, ám nagyon jelentős a diákok ingázása Sátoraljaújhely és az egyes községek között. Mivel Sátoraljaújhelyben számos lehetőség közül tudnak, választani a szülők inkább preferálják azokat a közoktatási intézményeket. A fent említett városban 8 általános, és 4 középiskola áll a diákok rendelkezésére.

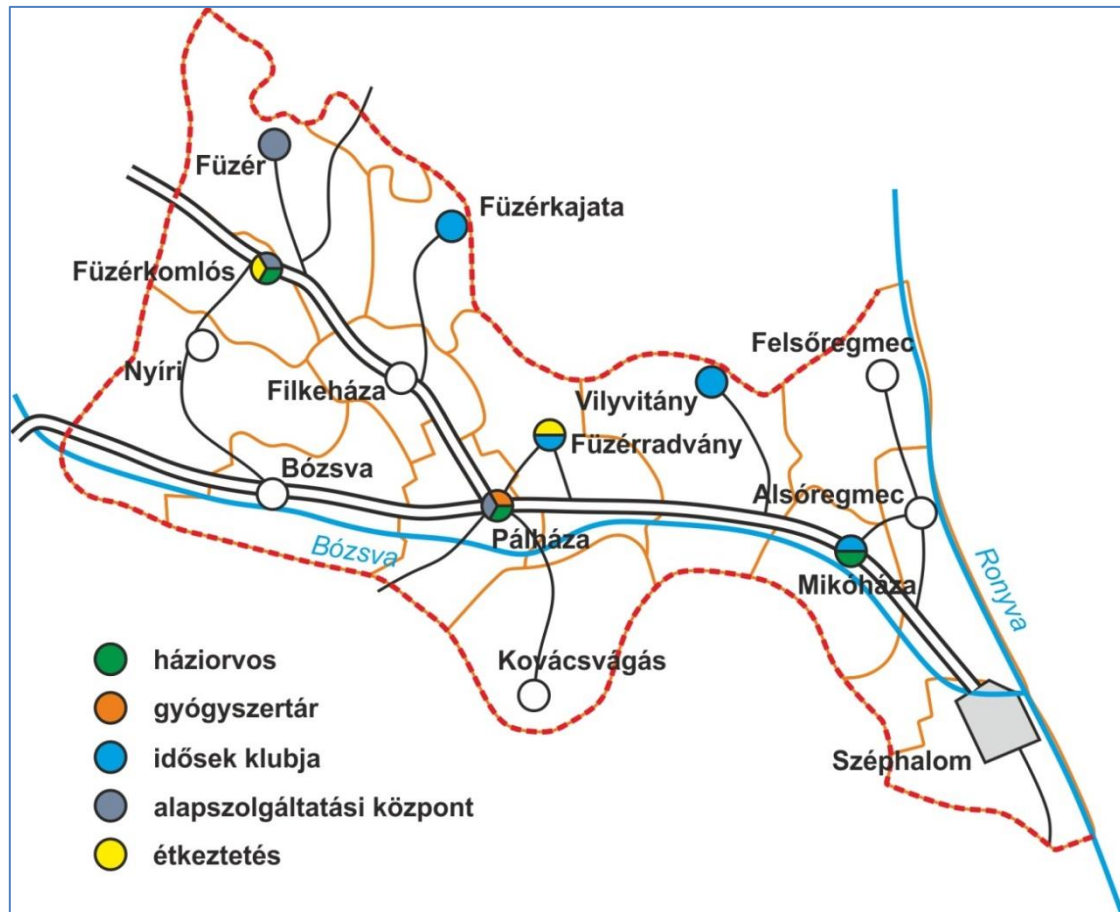
5. ábra: Óvodák, Általános Iskolák száma a Hegyközségben (2014)

Forrás: Saját számítás a KSH (2011) adatai alapján (saját szerkesztés)

2.3.2. Szociális ellátottság, civil szervezetek száma a hegyközi kistérségben

A Hegyközségben 9 szociális intézmény, és 54 civil szervezet működik. Az egyes korfák elemzésénél már említettem, hogy az idősek aránya 35%-ot tesz ki az össznépességen belül ezért, véleményem szerint igenis fontos szerepet játszanak ezek a létesítmények a Hegyközségben. Ezeknek a szolgáltatásoknak az a célja, hogy a gondozásra szoruló embereket segítse, szükségleteit kielégítse, valamint a település teljes lakossága számára információs

szolgáltatást és személyes gondoskodást nyújtson az ezt igénylő emberek számára. A személyes gondoskodás alatt értem az étkeztetést, és a házi segítségnyújtást. Pálházán gyermekjóléti szolgálat is működik, amelynek célja, hogy a gyermekek szociális helyzetét figyelemmel kísérik, gyermekprogramokat, gyermektáborokat szerveznek.

6. ábra: Szociális ellátottság a hegyközi kistérségben (2014)

Forrás: <http://www.szocialisportal.hu/web/szocialis-agazati-portal/> (saját szerkesztés)

Orvosi ellátás, 3 településen van Füzérkomlóson, Pálházán és Mikóházán. Gyógyszertár egyedül Pálházán van, vagy legközelebb Sátorajárhelyben. Ebből következik, hogy ha a Felső-hegyközben egy adott személynek szüksége van, bármilyen gyógyszerre 9,5 km-ert kell ahhoz utazni, hogy ezeket az orvosságokat be tudja szerezni. A civil szervezetek is nagyon lényegesek a Hegyközben. Számszerű adatokkal élve ebben a kistérségben 54 civil szervezetről beszélhetünk. Ennek 27%-a Pálházán működik, valamint 20%-a pedig Mikóházán. Tehát ez a két település az, amely központi szerepkörrel rendelkezik ezen a téren. Pálházán civil szervezet az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, Pálháza Fejlődéséért Alapítvány, vagy a Pálháza Városi Sport Egyesület. Mikóházán is megtalálhatóak ezek valamint még jelentős a Mikóházai Ízörzők Egyesülete, és a Zemplén Kerékpáros Idegenforgalmi Szövetség.

2. táblázat: Civil szervezetek száma a Hegyközben (2014)

Civil szervezetek száma a Hegyközben (2014)	
<i>Pálháza</i>	15
<i>Alsóregmec</i>	1
<i>Bózsza</i>	2
<i>Felsőregmec</i>	3
<i>Filkeháza</i>	2
<i>Füzér</i>	5
<i>Füzérkomlós</i>	4
<i>Füzérradvány</i>	3
<i>Kovácsvágás</i>	7
<i>Mikóháza</i>	11
<i>Vilyvitány</i>	1
<i>Összesen</i>	54

Forrás: <http://www.birosag.hu/allampolgaroknak/civil/tarsadalmi-szervezetek-es-alapitvanyok-nevjegyzeke>

2.4 Kis és Középvállalkozások, egyéb munkalehetőségek a Hegyközben

A Hegyközben Pálháza az a település, amely központi funkciókkal ellátott, a térség ipari, kereskedelmi, szociális és oktatási központjává vált. Bár Pálházán működnek cégek, azért a foglalkoztatás szempontjából a húzóerő Sátoraljaújhely. A város vonzáskörzetében a dohányipar, a borászat és a húsipar és a gépgyártás is számottevő. A vállalkozások típusait vizsgálva, 48 egyéni és 33 társas vállalkozás működik Pálházán. A városban működő vállalkozások két harmada a szolgáltató szektorban tevékenykedik, a mezőgazdaság, kevésbé, de az ipar fontos tényező a város életében. Meg kell említenünk, Pálháza erdőgazdálkodási tevékenységét is. A környező erdős területeken az erdőgazdálkodásnak nagy hagyományai vannak, erről árulkodik Pálháza ipartelepén a jelenleg kihasználatlan fűrészüzem is. 1973-ban még 226 munkást és 21 alkalmazott dolgozott a fűrészüzemben, ám a problémák 1980-ban kezdődtek, amikor megszűnt a hegyközi vasút. Ezután, a rendszerváltás is kedvezőtlenül hatott az erdőszetre, 1992-ben eladták a gépkocsikat és 1994-ben pedig megszűnt az építőrészleg is. A termelési csökkenés fokozatosan következett be, a '90-es évek elején a rönktermelés harmadára esett, nem volt szükség papírfára, szőlőkaróra, bányafára ezért eladhatatlan készletek halmozódtak fel. Nem volt piac ahol értékesíthették volna a termékeiket ezért, 1996-1997-ben a létszám már 10-15 főre esett vissza, végül pedig 2007-ban végleg bezárta kapuit. (Pap J. 2002)

3. táblázat: Legjelentősebb cégek Pálházán (2014)

Legjelentősebb cégek Pálházán (2014)	
Név	Tevékenység
<i>Épfa Terv KFT</i>	<i>Tervezés, építőanyag kereskedés</i>
<i>Nemcsák László és Nemcsák Lászlóné</i>	<i>Disz faiskola, kertészet</i>
<i>Északerdő Zrt</i>	<i>Fakitermelés, erdőművelés</i>
<i>Hanyi Istók Kereskedelmi és Szolgáltató Bt</i>	<i>Kereskedelmi szálláshely</i>
<i>Perlit-92 Kft.</i>	<i>Bányászat</i>
<i>Moravszky KFT</i>	<i>Pékség</i>
<i>Szalontai és Társa Pálinkafőzde Kft</i>	<i>Szeszfőzde</i>

Forrás: Önkormányzati Hivatal, Pálháza

Mivel nincs elég munkalehetőség még a mezőgazdaságból, és gyümölcsstermesztésből próbálnak megélni az emberek. A legjellemzőbb gyümölcsök a Hegyközben a dió, málna, ribizke, szeder és az alma. Ezelőtt 10-20 évvel főleg Hollóháza közelében 40 fő foglalkozott az erdőben található különböző gyógynövények gyűjtésével, ám ma már csak 1-2 ember az, aki ezt a szokást megőrizte. Azért tartom ezt fontosnak, hiszen ha a jelenben is gondot fordítanak erre a tevékenységre ezzel is enyhíteni lehetne a munkanélküliséget. Persze ehhez meg kellene teremteni a megfelelő piacot. Bár manapság a gomba az, ami kiemelkedő jelentőségű, ezt ebben a térségben gyűjtik és átvevőhelyek is működnek Bózsván, Pálházán majd az átvétel után piacra viszik. Ezzel főleg a közép-, és az időskorúak foglalkoznak, és amikor szezon van jelentős bevételre tesznek szert, amelynek értéke 120.000-150.000 Ft. Kutatásom során mélyinterjúkat is készítettem, amelyből kiderült, hogy mivel foglalkoznak munkaidőn kívül a megélhetés érdekében az itt élő emberek.

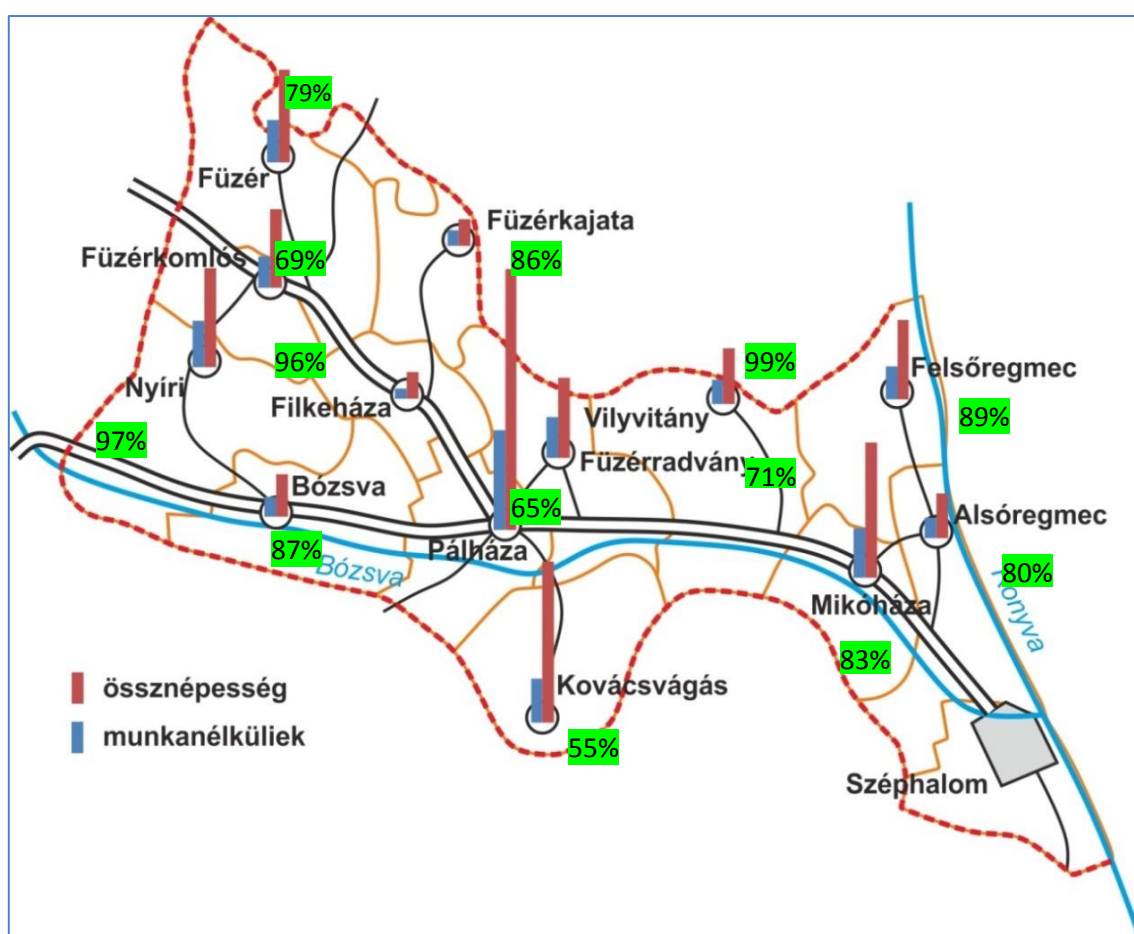
„Igazából másodállásban vadász vagyok, és ezt hivatásszerűen csinálom. Emellett mezőgazdasággal is foglalkozom ugyanis Füzérkomlóson, tőlünk egy pár kilométerre van szedresünk és azt is művelni kell. Háznál pedig állatokat tartunk. Úgy gondolom, hogy ez így első hallásra sok lehet, de a megélhetés érdekében ezen a környéken a munkaidőn kívül is dolgozni kell.” (Bazsa Barna, Hollóháza Miki Nándor utca 10. 2014.10.29)

Fakitermeléssel főleg Füzéren, Füzérkomlóson, Bózsván és Füzérradványban foglalkoznak. Ezeknél a cégeknél nem dolgoznak nagy létszámban, de megélhetési lehetőséget, biztosít az itt élők számára. Ezen tevékenységen felül még vadgazdálkodással, valamint Alsóregmecen, Mikóházán és Vilyvitányban pedig mezőgazdasági gépek karbantartásával foglalkoznak. Megvizsgáltam a Hegyközben található települések aktív munkaerő létszámát, amelyből kirajzolódik, hogy a munkanélküliség aránya igen magas az egyes települések össznépességéhez képest.

4. táblázat: A munkanélküliek aránya a keresőképes korúak körében (2011)

Település	Össznépesség (2011)	Munkanélküli (2011)	Munkanélküliség %-ban kifejezve
Pálháza	1061	406	65%
Alsóregmec	183	84	80%
Bózsva	173	80	87%
Felsőregmec	324	135	89%
Filkeháza	110	42	96%
Füzér	378	172	79%
Füzérkajata	111	65	86%
Füzérkomlós	321	130	69%
Füzérradvány	328	168	71%
Kovácsvágás	657	181	55%
Mikóháza	552	201	83%
Nyíri	404	191	97%
Vilyvitány	227	110	99%

Forrás: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05

7. ábra: Munkanélküliek száma a Hegyközben

Forrás: Saját számítás a KSH (2011) adatai alapján (saját szerkesztés)

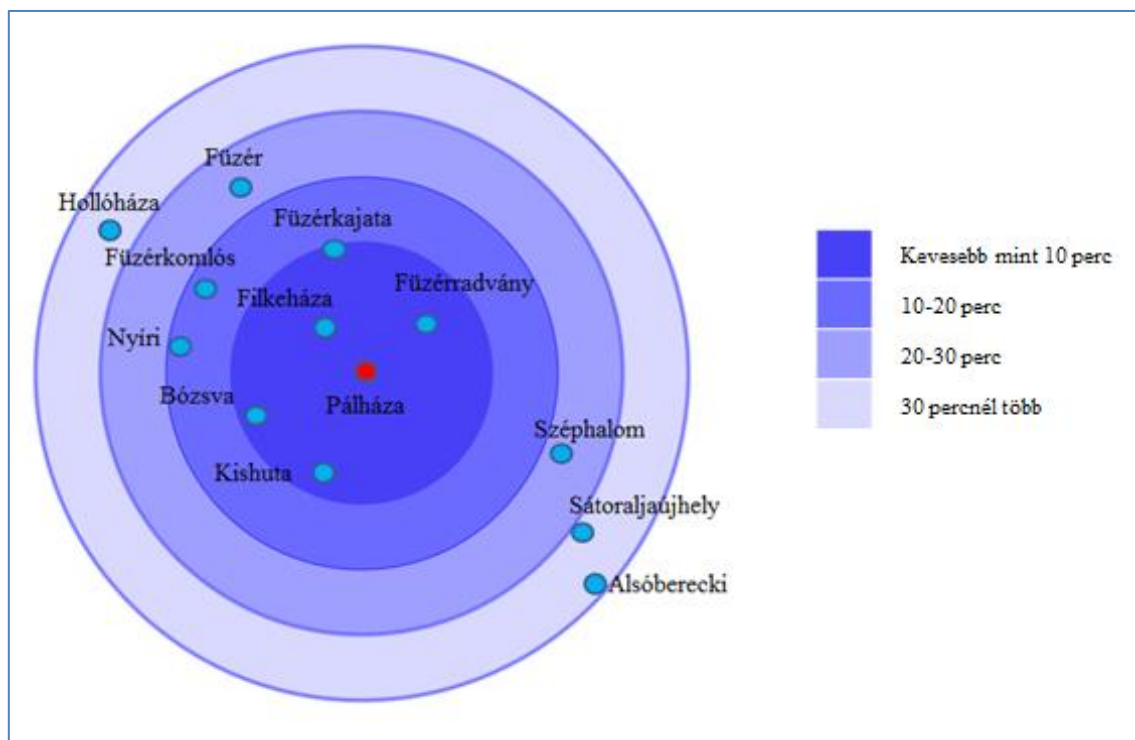
Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az országos átlaghoz képest is magas a munkanélküliségi ráta, ám ebben a kistérségben ez a mutató messze túlszárnyalja az átlagot. Tanulmányomban csak a munkaképes korúakat vizsgáltam azaz, a 18 év alatti és 62 év feletti népességet a kutatás során nem vettem figyelembe. Így láthatjuk, hogy mennyire magas a munkanélküliségi ráta a hegyközi térségben. A sátoraljaújhelyi járásban a munkanélküliség aránya 50%-os, de láthatjuk, hogyha kifejezetten ezt a kis mikro régiót vizsgáljuk ez az arány 60 és 90% között van. A legnagyobb a munkanélküliség Vilyvitányban, Filkeházán és Nyiriben ahol 95% feletti ez az érték. A fent említett településeken a vállalkozások száma egyenlő a nullával. 2011-es adatok alapján a kistérségben a nyilvántartott álláskeresők száma 1943 fő volt, valamint 246 olyan személy volt, aki tartósan (legalább 12 hónapja folyamatosan) a nyilvántartott álláskeresők közé tartozik. Azokon a településeken ahol a munkanélküliségi ráta meghaladja a 70-90%-ot összefügg a roma népesség lakosságának számával. Ebben az élen jár Felsőregmec ahol a roma népesség aránya 44%, ezt követi Füzérradvány ahol ezen kisebbség aránya 33% valamint Nyiri ahol 14%-os a romák aránya az össznépességen belül. Akinek van állása, az ingázik Sátoraljaújhely és az adott település között, valamint még Nyiriben 2, addig Füzérradványban 3, Filkeházán 7 embernek biztosít, munkát a perlit bánya. Ez egy pozitívum, hiszen mint mondtam, még kisvállalkozások sincsenek ezen községekben. A legalacsonyabb ez a jelzőszám Pálházán, és Kovácsvágáson ám itt a közmunkaprogram miatt alacsonyabb a munkanélküliek száma.

3. A perlit bányászat hatása a munkanélküliségre

3.1. A Foglalkoztatottak számának változása 2006-2014 között

A Perlit-92 Bányászati és Feldolgozó Kft. jelenleg magánkézben van, igazgatója pedig Farkas Géza. A foglalkoztatottak szempontjából jelentősebb változás nem volt, maximum nyugdíjazás, vagy haláleset esetén vettek fel új embereket. Hiszen azt tudnunk kell, hogy ez a munkahely nem idénymunkát biztosít az itt élő emberek számára, ugyanis még a Gyöngykő-hegyi bánya 15 évre addig az újbánya (Páska-tető) 70 évre biztosítja a nyersanyagot és a munkalehetőséget a hegyközi lakosság számára. A bányában dolgozók létszáma tavaly 67 fő volt, 2014-es adatok alapján pedig már 70 főről beszélhetünk. Ezen belül is 55 ember végez fizikai munkát, az őrlőben a műhelyben vagy az egyes bányaszinteken és további 15 személy pedig adminisztratív jellegű munkát végez.

A bányában dolgozó munkások száma 60-70 fő, de tudnunk kell, hogy nem csak közvetlenül, hanem közvetve is munkalehetőséget kínál a kistérségben élők számára. A sátoraljaújhelyi MÁV átrakónál 5-10 embert foglalkoztat, valamint havi szinten 20-25 alvállalkozónak biztosít állást a perlit bánya keretein belül, akik főleg külkereskedelmi tevékenységben és a meddőletakarításban vesznek részt. A foglalkoztatottak 75%-a a környező településekről jár be dolgozni. A Perlit-92 Kft. vásárolt egy mikrobuszt az emberek számára hogy ezzel is biztosítsa az utazást. A dolgozók 30-35%-a Pálházáról és Kishutából jár be dolgozni. Kutatásom során megvizsgáltam, hogy az egyes településekről mennyi időt vesz igénybe az utazás. Ugyanis még Kishutából pár perc alatt bele lehet érni a munkahelyre addig Hollóházáról (ami az egyik legtávolabbi település) az utazási idő több mint harminc percet igényel. Ez azért fontos, mert az adott személy szabadidejéből a 8 órás munkaidőn kívül akár 1-1,5 óra is eltelhet az utazással. Kutatásom során kérdőíveket is készítettem amelyből kiderült, hogy a bányában dolgozó emberek 40%-a már több mint 10 éve ott dolgozik és 30%-a pedig már több mint 30 éve. A megkérdezettek nagy része azt vallotta, hogyha elveszítené, a munkahelyét nagyon nehezen találna új munkát a környéken.

8. ábra: A munkába járás időintervallumai
 Forrás: Saját szerkesztés a kérdőívek alapján

3.2 A bánya szociális juttatásai, életminőség javító intézkedései

Tanulmányomban nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy megvizsgáljam, hogy mitől is jobb a bányában dolgozni, mint más cégeknél. Az igazgató nagyon megbecsüli a dolgozóit ugyanis hűségpénzt és szénpénzt ad a dolgozói számára. Az előbb említett juttatás 8 m³ fát jelent, még a hűségpénz pedig annak fejében változik, hogy ki mennyi időt dolgozott le a bányában. Ezen felül szociális juttatást is kapnak, étkezési utalványokat, iskolakezdési támogatásokat, és 2 éve a karácsonyi pénzt is bevezették. Tehát ezen illetmények szempontjából, egy közmunkaprogramban dolgozó személy jövedelmével, ha összehasonlítom a bánya nagyon kiemelkedőnek és egyedülállónak mondható.

Azonban nem csak ezeket a pozitívumokat kell megemlíteni, hanem azt is, hogy üdülési lehetőséget biztosít a munkásai számára Hajdúnánáson. Ez azért fontos, mert egy olyan dolgozó, aki nem engedheti meg magának anyagilag a nyaralási lehetőséget, az is elutazhat, csak az étkezést kell megoldania, mert a szállás az adott. Egy ilyen személy már előnyben részesül egy olyan emberrel szemben, aki közmunkaprogramban dolgozik valamely településen és nem tudja ezt a „kikapcsolódást” anyagilag megengedni magának.

Másrészt a perlit bányának a településekkel való kapcsolata is létfontosságú. A Pálháza Önkormányzatnak iparüzési adót fizet, amelyet a város vagy fejlesztésekre, közüzemi számlák fizetésére vagy egyéb feladatokra használja fel. Ezen felül kulturális eseményeket, sport rendezvényeket támogatott a bánya valamint ifjúsági tábort is építtetett. Katasztrófa helyzet esetén (árvíz, hó helyzet) a bányagépeket ad az önkormányzatnak a veszély elhárítás érdekében. Ám nem csak Pálházával kiemelkedő a kapcsolata, hanem Filkeházát és Kishutát is támogatja. Ezen községekben a falunapokat támogatja anyagilag, ami számszerű adatokkal közölve 40 ezer forint.

Az előbbi gondolatokat összegezve elmondható hogy az a 70 család, amely a Perlit-92 Kft. keretein belül dolgozik, az életminősége is jobb mint egy más munkahellyel rendelkező egyénnek. Ez a 70 fő, megfeleltethető 70 családnak, amely már egy aprófalvas településnek tekinthető. A jobb életminőség megmutatkozik a különböző cafetériákban, nyaralási lehetőségekben és legfőképpen abban, hogy nem csak idénymunkát, hanem évekre biztosítja az itt élő emberek számára a munkalehetőséget.

4. A tercier ágazatok szerepe a Hegyközben

A hegyközi táj, turisztikai vonzerőt és látnivalót egyaránt magába foglal. Turisztikai vonzerő a Füzéri vár, hiszen 1526 után itt őrizték a Szent Koronát, valamint különlegességét adja még a csodálatos természeti környezet is. A térség legnagyobb turisztikai attrakciója, ahová évente 35-40 ezer bejegyzett látogatója van a várnak. Vonzerő a Pálháza-Telkibánya között található Mátyás király kútja is. A víz alacsony hőmérséklete feltehetően összefügg a mellette lévő hegyoldalban nyíló Jégbarlanggal. A látnivalók közzé soroljuk a Füzérradványi Károlyi Kastélyt, valamint Pálházán az Erdei kisvasutat. Az utóbbi a legrégebben működő kisvasút, különlegessége pedig az egyre beszűkülő völgyben haladó vonala. Ez a kisvasút a Zempléni hegységben nagyon fontos szerepet töltött be. A trianoni békeszerződés után a Hegyközben a közlekedési gondokat kisvasutakkal próbálták megoldani. 1924-ben megépült Sátorajáújhely- Pálháza-Füzérkomlós között majd 1927-ben már összekapcsolódott a bodrogi közti kisvasúttal. Az 1970-es években Sátorajáújhely Füzérkomlós között napi 2300-2500 utast szállítottak és az áruforgalom pedig 130.000 T volt. Mindennek ellenére 1980-ban felszámolták, és ma már csak Pálháza és Kőkapu között jár.

5. táblázat: A Hegyköz turisztikai adottságai

A Hegyköz turisztikai adottságai	
Látnivaló	Vonzerő
<i>Füzérradványi Károlyi Kastély</i>	<i>Füzéri vár</i>
<i>Erdi Kisvasút</i>	<i>Mátyás király kútja</i>
<i>Hollóházi Porcelán Múzeum</i>	
<i>Telkibánya Kopjafás temető</i>	
<i>Telkibánya Ásvány Múzeum</i>	

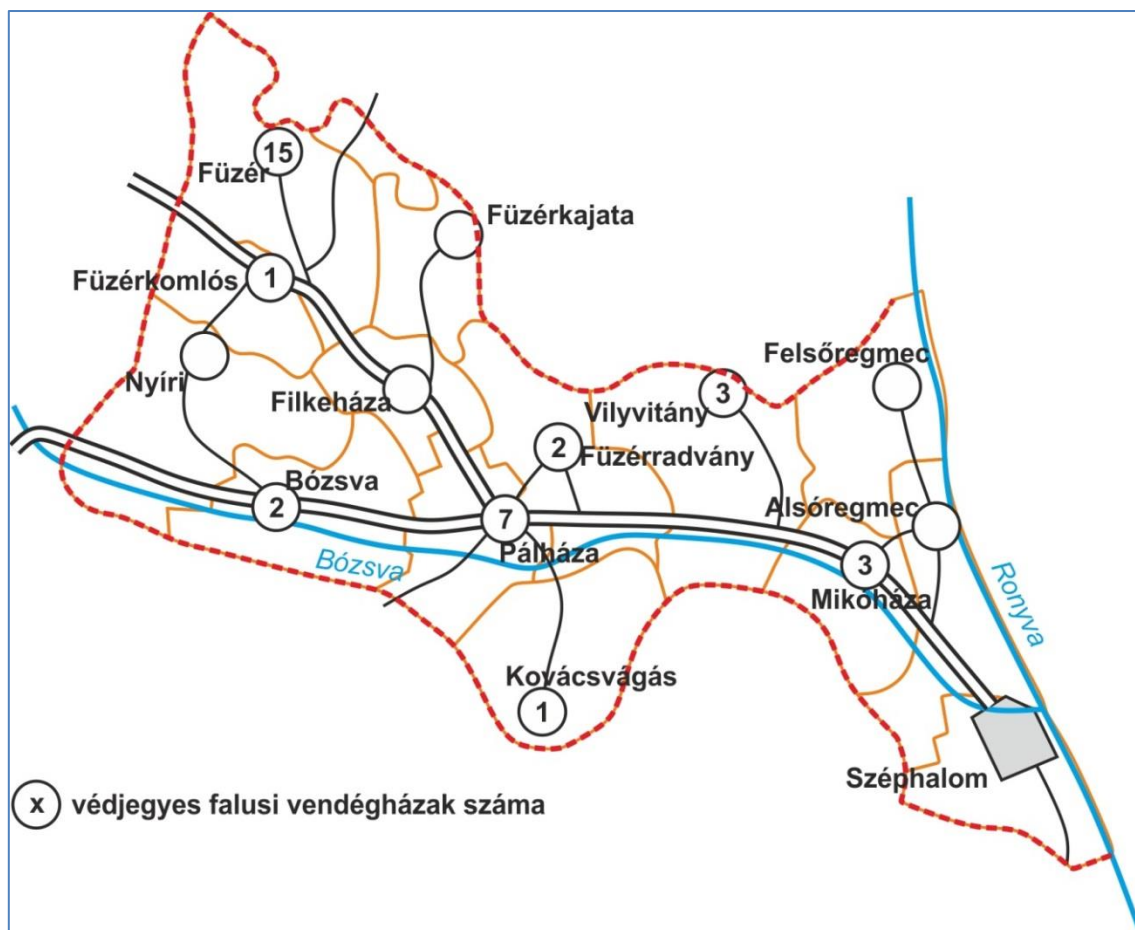
Forrás: Frisnyák Sándor- Zempléni-hegység turistakalauz

Szálláshelyek tekintetében a kistérség kínálata elég szegényes. Vendéglátóhelyek Füzéren és Pálházán vannak, hiszen turisztikai szempontból a községet és a várost központi településnek is titulálhatjuk. Még az előbb említett településen 7 szálláshely addig a füzéri községben 15 vendégház áll rendelkezésre az ide látogatók számára. Az elmúlt pár évben a Hegyközben eltöltött vendégéjszakák számának emelkedése volt megfigyelhető, mára eléri az

5000 vendégéjszakát évente. Ahhoz hogy a növekvő igényeket kielégítsék, szükségesek fejlesztések, több vendéglátóhely létesítése, valamint az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy főleg a falusi szálláshelyek, amelyek keresettek ebben a térségben. Ám nem csak a Hegyközi kistérségen belül, hanem a környező területeken is számos látnivalót találunk, például a Hollóházi Porcelán Múzeum, Telkibányán a kopjafás temető, az Ásvány Múzeum, a perlit tűsziklák, és az Erdész Bányász barátság emléktáró.

Ha a turizmus adta lehetőségeket jobban kihasználnák, akkor még több turistát lehetne Zemplénbe csalogatni. Ezek alatt az alternatívák alatt értem például, a falusi turizmus fejlesztését, tematikus utak szervezését, a helyi és a kistérségi értékekre való nagyobb hangsúlyfektetést. A probléma a rendezvények, események rendszertelenségében van. A nyári időszak elején van a legtöbb rendezvény megszervezve a Hegyköz szívében ám, ha minden évszakban lenne valami kis „program csomag” még több látogató érkezne ebbe a mikro régióba. A helyi hagyományokra, kultúrára, helyszínekre, természeti értékekre épülő rendezvény kínálat fejlesztése jó lehetőségeket kínál a vendégek ide csalogatására. Ehhez kapcsolódhatnak a már hagyományos rendezvények szervezése, vagy regionális rendezvényekhez való kapcsolódás, esetenként a szakmai rendezvények és kiállítások, szakvásárok: Vadászati kiállítás, Pisztráng nap, Hegyközi nyár.

Nyilván ahhoz, hogy ezek a lehetőségek és fejlesztések végbe menjenek és a jövőben életképesek legyenek, az kell, hogy az önkormányzat, a helyi civil szervezetek, vállalkozók összefogjanak és együtt érjenek el sikereket. Manapság a Hegyközi vásárt negyedévente rendezik meg, de ha rendszeressé tennék és a helyi, és a kistérségi értékeket előnyben részesítenék például mézeskalács, gomba, pálinka, ezeket marketingként is lehetne használni. Ezen vásárok a hegyköz településeinek összefogásával és termékeinek bemutatásával, vendégcsalogató programokkal bővítve (pl.: szilvalekvárfőző verseny, pálinkakóstolás, sétakocsikázás) Pálháza szerepének és súlyának erősödését vonja magával

5. ábra: Szálláshelyek száma a Hegyközségben (2014)

Forrás: <http://www.iranymagyarorszag.hu/> (saját szerkesztés)

5. Környezetgazdálkodás

A bányászat társadalmilag hasznos tevékenység, de elengedhetetlenül tájsebek okozásával jár. A külszíni bányaművelésnek a környezeti hatásai, a felszínt erőteljesen befolyásoló emberi tevékenység, a zaj és porártalom, a robbantások szeizmikus hatásai, és a hulladékgazdálkodás.

A bányatelek területe, nem érinti a Zempléni Tájvédelmi Körzet területét, nem áll természetvédelmi oltalom alatt, de a Zempléni hegység a Szerencsi dombság és a Hernád völgyel különleges Madárvédelmi területen helyezkedik el (Natura 2000). A művelés alatt álló bánya területének 1/10-ed részét legelő, 9/10-ed részét pedig erdő foglalta el. A terület állat és növényvilága erdei és réti fajokból tevődik össze. Az eredeti növényzetet és a környezetet a bányászati tevékenység teljesen átalakította, ma már a pionír fajok megtelepedése és szaporodása jellemző.

5. 1. A bányaművelés talajra gyakorolt hatása

A bányatelek területén belül az agyagbemosódásos barna erdőtalaj a jellemző, melynek vastagsága 0,2-0,3 méter között változik. A bányászati tevékenység során a talaj nagy része már letakarításra és deponálásra került. A bányászati tevékenység befejezése során a talajt visszatérítik a leművelt területekre.

5.2. Zaj és por ártalom

A por és zaj mérése általában a bányában 5 évente van, és a mérési adatok a határértéken belül vannak. Alapvetően két fajta mérésnek kell megfelelni, az egyik az hogy milyen hatást gyakorol az itt dolgozó emberekre valamint a környezetre gyakorolt hatását is figyelembe kell venni. A vizsgálat magába foglalja a perlit kitermelését, a meddő letakarítását, a fúrást, a rakodást, a méretre osztályozást és az aprítást is. Tehát hogy e munkafolyamatok során mennyi por kerül a levegőbe és a zajhatást is figyelembe veszik. A mérési idő pedig 5-5 perc/ mérési pont. Viszont itt inkább a Páska-tetői bánya játszik nagy szerepet ugyanis a zaj és a por miatt a Kishuta községben élőket zavarják ezek a tényezők. A por és zajártalom csökkentését csak úgy lehetne elérni, hogyha a perlit kitermeléséhez szükséges technológiát állandóan fejlesztenék. Ezzel kevesebb por kerülne a levegőbe, és a környéken élőket sem zavarnák ezek a tényezők.

6. Összegzés

Kutatásom során a dolgozat bevezetőjében felvetett hipotézisre kívántam szakmai érvekkel alátámasztott bizonyítékot találni. Mind a szekunder kutatások, mind az alkalmazott primer kutatás során arra kerestem a választ, hogy a perlit bányászatnak a hegyközi kistérségben van-e népesség megtartó ereje. Megvizsgáltam a népszámlálási adatok alapján a mikro régió településeinek, a népességszámát, a munkanélküliek számának alakulását, valamint a kis és középvállalkozások számának változását. Elemeztem a kistérségben található munkalehetőségeket különös tekintettel a Perlit-92 Kft. foglalkoztatáspolitikai rendszerét. 2014-ben a perlit bányában dolgozók összlétszáma 70 fő. Ez ugyan nem oldja meg a kistérség foglalkoztatáspolitikai problémáit, de stabil megélhetést biztosít 70 család számára. A bánya nem csak közvetlen munkahelyeket jelent a pálházai és a kistérség településeiről bejáró dolgozók számára, hanem a szállítói és szállítmányozási vállalkozók számára a sátoraljaújhelyi MÁV átrakónál további 5-10 fő részére jelent biztos kereseti forrást. A bánya szakképzett bányászokat foglalkoztat és a dolgozók számának változása csak nyugdíjazás vagy haláleset miatt változik.

A kutatásom során alkalmazott kérdőíves felmérésekből, valamint a mélyinterjúk kiértékeléséből kiderült, hogy az itt dolgozó munkások 30%-a már több mint harminc éve dolgozik a perlit bánya alkalmazásában. A dolgozók a béren kívüli juttatásokat is figyelembe véve 15-20%-al magasabb jövedelemhez jutnak, mint a kistérségben működő vállalkozások vagy vállalkozók alkalmazottjai. A hűség pénz a vállalatnál eltöltött évek számától függ, és évi rendszerességgel jár. A természetbeni juttatások tekintetében kiemelném az évi rendszerességgel nyújtott szénpénzt, valamint a bánya üdülőjében biztosított üdülési lehetőséget Hajdúnánáson. Ezeknek a juttatásoknak a szerepe megmutatkozik az itt dolgozó emberek életminőségében.

A kutatásom tárgya volt továbbá, hogy a bánya közvetlen és közvetett dolgozóin kívül a kistérség települései és azon belül is a településeken élők mennyire érzékelik a bánya nyújtotta megélhetési, gazdasági biztonságot.

Az adatok feldolgozása után egyértelmű, hogy Pálháza kapja a legnagyobb segítséget, hiszen a bánya jelentős iparüzési adót fizet a városnak, amely az itt élők életminőségét javítja. Az adózás mellett a Perlit-92 Kft. kulturális eseményeket, és sport rendezvényeket támogat valamint katasztrófa helyzet esetén gépeket ad kölcsön az önkormányzatnak a veszély elhárítása érdekében. Pálházán kívül Kishuta és Filkeháza kulturális eseményeit is finanszírozza a bánya.

Összegezve megállapítható, hogy ha nem is oldja meg a bányá a kistérség elnéptelenedésének gondjait, de jelentős mértékben járul hozzá az elvándorlás mérsékléséhez. A kutatási eredmények alapján az fogalmazódott meg bennem, hogy a bányá csak alapanyagot termel. Már a félkész termék előállítása is komoly szállítási logisztikát követel, mivel a legközelebb Kassán és Olaszliszkán van perlit duzzasztó, amely Pálháztól 40-45 km-re található. Tudatos termékfejlesztéssel a kistérség további munkahelyekhez jutna, ha nem csak duzzasztómű létesülne a Hegyközben, hanem olyan készterméket előállító építőanyag ipari beruházás, amelynek az alapja a duzzasztott perlit. Nem az elsődleges nyersanyag, hanem a késztermék kerülne a magyar és a nemzetközi piacra. Természetesen ez a fejlesztés komolyabb elemző kutatást igényel, hiszen nem a munkahelyek megteremtése a lényeg, hanem a késztermék piaca, amely ha minőségi és eladható, akkor további munkahelyeket generál.

Ez a munka pedig nem csak hónapokra, hanem évekre évtizedekre szólna, hiszen egyrészt a Gyöngykő-hegyi bányá még 15, a Páska-tetői bányá további 70 évre biztosítja a nyersanyagot a piaci partnerek számára. Fontos megemlíteni, hogy manapság a perlit felhasználási területe nemzetközi összehasonlításban is növekszik, de a legfontosabb szerepet továbbra is az építőipari felhasználás jelenti. A perlit jó hőszigetelő, nem éghető, a gyártási folyamat során nem érintkezik káros anyagokkal így nem károsítja a környezetet. Ezek a tulajdonságok teszik lehetővé, hogy egyre szélesebb körben alkalmazzák és a piaci partnerek száma is növekedjen.

A fejlesztések nélkül probléma, hogy nincs tőkeerős vállalkozás a kistérségben. A kutatásomban a munkanélküliséget vizsgálva, a vártnál sokkal kedvezőtlenebb helyzet rajzolódott ki. A Hegyközben átlagosan 60%-os a munkanélküliség aránya, amely még a megyei átlaghoz képest is magas. (A megyei átlag 14%.) A Hegyközben élők össznépessége fokozatosan csökken, az elvándorlási arány 10%-os ami néhány éven belül az elnéptelenedést is jelentheti. Az elvándorlás oka egyértelműen munkanélküliségre vezethető vissza. Alapágazatok nélkül a terciér ágazat sem fejlődik és fejleszthető. A turisztikai fejlesztések visszaszorulása a lakosság etnikai összetétel változásában keresendő. A turizmus a turisztikai infrastruktúra és hozzáértő humán erőforrás nélkül szintén nem lehet a kistérség népességmegtartó ereje. Az elnéptelenedési folyamat célzott fejlesztések nélkül nem megállítható. Sátoraljaújhely jelenti a térségi vonzerő centrumot, ami már nem csak abban nyilvánul meg, hogy a hegyközi emberek naponta ingáznak, hanem az iskolai oktatás is áttelődött a városba.

Az elvégzett kutatások tehát azt bizonyítják, hogy a perlit bányászat (a Perlit-92 Kft). csak lassítja a kistérségre jellemző elnéptelenedési társadalmi folyamatot, de jelen helyzetben nem képes azt megállítani. Azok a fejlesztések, amelyek nem a komplexitást célozzák csak tüneti kezelések. A fejlesztés elemei adottak csak átgondoltan és ésszerűen kellene vele élni.

Irodalomjegyzék

Benke István: 2007. Bányászattörténeti Közlemények IV.: 50 éves a Pálháza perlit bánya. Rudabánya (pp. 63-70)

Dövényi Zoltán: 2010. Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet (pp. 795-798)

Farkas Géza: 2011. A magyar perlit bányászat története. Pálháza (pp. 11-117)

Frisnyák Sándor - Gál András - Horváth Gergely: 2009. A Zempléni-hegység földrajzi lexikona. Nyíregyháza, Szerencs (p. 241; p. 249)

Frisnyák Sándor: 1978. Zempléni-hegység turistakalauz. Miskolc

Kun Béla: 1978. Országos Érc és Ásványbányák. Pannon Nyomda, Veszprém (pp. 168-172)

Pap János: 2002. Pálháza Történelem és Hagyomány. Legatum (pp. 178-194)

Sátoraljaújhely város: 2008. Integrált Városfejlesztési Stratégia

X-Centrum Nonprofit Kft: 2008. Integrált Városfejlesztési Stratégia Pálháza

Bazsa Barna, Hollóháza, Miki Nándor utca 10. 2014.10.29. (Interjú)

Csizmár László, Filkeháza, Rózsa Ferenc utca 7. 2014.10.29. (Interjú)

Folyóiratcikkek

Farkas Géza: 2008. A magyar perlit múltja, jelene, jövője. Bányászati és Kohászati lapok 141. évf. 6. sz. p. 10.

Farkas Géza: 2001. A korszerű perlit bányászat és előkészítés kialakulása, és várható fejlődése. A Miskolci Egyetem Közleménye. A sorozat: Bányászat 60. kötet pp. 17-34.

Farkas Géza: 2006. Ipari ásványok bányászata és előkészítése Hegyalján és Zemplénben. A zempléni perlit bányászat bemutatása. A Miskolci Egyetem Közleménye. A sorozat: Bányászat 70. kötet pp. 17-24.

Zelenka Tibor: 2001. Hazai perlit-előfordulások földtani viszonyai A Miskolci Egyetem Közleménye. A sorozat: Bányászat 60. kötet pp. 55-70.

On-line publikáció

Központi Statisztikai Hivatal: 2013. Területi Adatok, Borsod-Abaúj-Zemplén megye Miskolc
(elérhetőség: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_05_2011.pdf)

Központi Statisztikai Hivatal: 2013/1 Statisztikai Tájékoztató Borsod-Abaúj-Zemplén megye
(elérhetőség: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/131/bors131.pdf>)

Weboldalak

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05 (KSH 2011. évi adatai)

(olvasva: 2014.10.01)

<http://www.szocialisportal.hu/web/szocialis-agazati-portal/szocialis-intezmenyi-cimlista>

(olvasva: 2014.10.06.)

<http://www.birosag.hu/allampolgaroknak/civil/tarsadalmi-szervezetek-es-alapitvanyok-nevjegyzeke>

(olvasva: 2014.11.05)

http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/06/05/data/tabhun/4/load01_4_1.html

(olvasva: 2014.10.10)

<http://www.iranymagyarorszag.hu/>

(olvasva: 2014.11.01)

Ábra és táblázatjegyzék

1. táblázat: A Hegyközben található települések népesség számának alakulása 1970 és 2011 között	6. old.
1. ábra: Pálháza település korfája (2011)	8. old.
2. ábra: Felsőregmec település korfája (2011)	8. old.
3. ábra: Füzér település korfája (2011)	9. old.
4. ábra: Etnikai megoszlás Mikóháza, Felsőregmec (2011)	10. old.
5. ábra: Óvodák, Általános Iskolák száma a Hegyközben (2014)	11. old.
6. ábra: Szociális ellátottság a hegyközi kistérségben(2014)	12. old.
2. táblázat: Civil szervezetek száma a Hegyközben (2014)	13. old.
3. táblázat: Legjelentősebb cégek Pálházán (2014)	14. old.
4. táblázat: A munkanélküliek aránya a keresőképes korúak körében	16. old.
7. ábra: Munkanélküliek száma a Hegyközben	16. old.
8. ábra: A munkába járás időintervallumai	19. old.
5. táblázat: A Hegyköz turisztikai adottságai	21. old.
9. ábra: Szálláshelyek száma a Hegyközben	22. old

Mellékletek

1. számú melléklet: Kérdőív

Kérdőív

A Perlit bányászat társadalmi hatása Zemplénben

Tulajdonképpen ennek a kérdőívnek a segítségével is szeretném alátámasztani azt, hogy a Perlit 92 Kft. munkájának, van népesség megtartó ereje ezen a környéken. Ezért kérem Önt, hogy segítse a kutatásomat azzal, hogy kitöltik ezt a kérdőívet. Segítségét előre is köszönöm!

1.Életkora:

- ☐ 30 év alatt
- ☐ 30-40 év között
- ☐ 40 év felett

2.Milyen szakmával rendelkezik?

3.Jelenlegi munkahelyén Ön mióta dolgozik?

- ☐ Kevesebb, mint 5 éve
- ☐ Több mint 10 éve
- ☐ Több mint 30 éve

4. Jelenlegi munkahelyével kapcsolatban kérem, értékelje az alábbi megállapításokat!

	teljesen elégedett vagyok	inkább elégedett vagyok	elfogadható, általános, megszokott	elégedetlen vagyok, de nincs jobb
Munkahely és a lakás közötti távolság				
Munkaidő beosztása				
Munkabér mértéke				
Munkahelyi légkör				
Munkabéren kívüli juttatások				

5. Ön szerint, ha elveszítené, az állását milyen hamar tudna elhelyezkedni ezen a környéken?

6. Ha nem találna munkahelyet közel a lakóhelyéhez, és ha lenne rá lehetősége kimenne külföldre dolgozni?

- ☐ igen
- ☐ igen, ha jobban fizetőt találnék, mint itt
- ☐ igen, ha szakmámban tudok elhelyezkedni
- ☐ nem
- ☐

7. Általában milyen időközönként megy el a családjával nyaralni? Van-e erre lehetősége?

8. Megteheti-e hogy külföldre is elmenjen családjával?

9. Jelenlegi lakókörnyezetével kapcsolatban kérem, pontozza az alábbi megállapításokat.

	teljesen elégedett	elégedett	elfogadható	elégedetlen
A környék lakásainak komfort fokozata				
A környék utcáinak burkolata				
A környék intézményi ellátottsága (óvoda, iskola, öregek otthona)				
A környéken lévő szórakozási lehetőségek				
A környék vásárlási lehetőségei				
A környék közlekedési lehetőségei				
A környék tisztasága				
A környék zöldfelületei				

10. Miben különbözik jelenlegi munkahelye a többi munkahelyétől? Esetleg vannak-e olyan juttatások, amikben részesül?

11. Ön szerint a Perlit 92 Kft.-nek van-e fejlesztő hatása a környék településeire? Ha igen röviden kérem, indokolja, hogy miben nyilvánul ez meg?

Köszönöm, hogy kitöltötte a kérdőívet!

2. számú melléklet: Mélyinterjú

1. Interjú: Filkeháza, Rózsa Ferenc utca 7. 2014.10.29

Riport alany: Csizmár László

Melyik településről jár be dolgozni?

Filkeházáról

Mennyi időt vesz igénybe az utazás, amíg a bányába ér a lakóhelyétől számítva?

Mint tudja a bánya vásárolt egy buszt és azzal körülbelül 10 perc az utazási idő. A többi településhez képest nem sok, hiszen messzebbre is ki kell, hogy menjen a busz sofőr.

Hogyan alakult a bérhelyzete amióta a bányában van? Megvan-e ezzel elégedve?

Igazából én három éve dolgozom a bányában, és azt lehet mondani, hogy a jövedelmem mértéke növekedett, viszont ez a növekedés csak pár százalékot tesz ki. Nyilván a növekedés mértéke függött a bánya termelésétől, viszont az hogy mennyire vagyok megelégedve más kérdés. Itt a Hegyközben nincs sok munkalehetőség, így ennek is örülni kell ami van. Nem mondom, hogy kevés, meg lehet belőle élni, hiszen bár az átlag bér nem kimagasló mégis ezenfelül kapunk különféle juttatásokat. Amiket a többi cégnél vagy vállalatnál nem feltétlenül kapnak.

Érzi-e azt hogy mint munkaerőt igenis megbecsülik a Perlit-92 Kft-nél?

Úgy érzem hogy a bányában dolgozó emberekkel foglalkoznak, nem úgy kezelik őket mint a robotokat, és nincs az sem hogy semmibe nézik őket. A bányától van lehetőség menni, nyaralni Hajdúszoboszlóra, Tokajba, valamint régebben a Balatonon és Hajdúnánáson is volt üdülőhelyük. Viszont tudni kell, hogy a bánya csak az ott lévő helyet biztosította egyébként ha xy igénybe vette akkor teljes mértékben önellátó volt. Tehát mint üdülőhelyet biztosítanak, és ezt igénybe is veszik a dolgozók nyaranta.

Kap-e valamiféle juttatást?

Azt mondhatom, hogy elég sok juttatást kapunk a Perlit-92-től. Elsősorban a természetbeli juttatást kell megemlítenem, ami 4 m³ fát jelent, majd a hűség jutalom az ami nem megszokott. Úgy tudom, hogy a bánya egyedülállóként adja ezt a hűség jutalmat, viszont ehhez X időt le kell dolgozni a bánya keretein belül. Félévenként kapunk ruhapénzt, valamint nemrégiben a karácsonyi pénzt is bevezették. Ezek után azt lehetne mondani, hogy ilyen téren a Perlit-92 Kft teljes mértékben egyedülálló.

Ezenen a juttatásokon felül, kap-e más jellegű szociális juttatásokat?(iskola támogatás, étkezési utalványok stb.)

Kimondottan, mint nagycsaládosok, iskolatámogatásban nem részesülünk csak a szabadnapjaink száma több, de az sem sokkal. (3 nap) Étkezési utalványt pedig rendszeresen kapunk, valamint minden év végén a szakszervezeti pénzből finanszírozzák a fent említett üdülőhelyeket. Csak ezek azok a szociális juttatások amiket a bányától kapunk az előzőekben említett kafetériákon kívül.

Szabadidejében foglalkozik-e más jellegű munkával a megélhetés érdekében?

Mi a munkaidőn kívül mezőgazdasággal foglalkozunk, saját munkaterületen, ami körülbelül 2 hektárt tesz ki. Főleg kultúrnövények termesztésével foglalkozunk, mint például búza, kukorica és fontos hozzátenni, hogy van egy csekély állatállományunk. Ezeket a növényeket azért termesztjük, hogy az állatoknak ne kelljen terményt vásárolni. Az idő, amit ebbe a munkába befektetünk körülbelül öt-hat óra. Tehát ha délelőttös vagyok a bányában akkor 14 óra körül haza érek és mondjuk 15 órától 20 óráig is kint vagyunk a földeken. Megemlíteném még hogy saját szerszámokkal dolgozunk, valamint nemrégiben építettünk egy nagyobb fólia sátrat a család ellátására. Itt a Hegyközben nagyon sokan foglalkoznak mezőgazdasággal munkaidőn kívül.

Ön szerint Pálházán a legjelentősebb munkaadó a Perlit-92 Kft.?

Természetesen ma már csak a perlit bánya, ezen felül a környéken csupán közmunka program van. Még régebben a hollóházi porcelán gyár volt kiemelkedő bár ugye ott is nagy leépítések voltak, valamint Sátorlajaujhelybe járnak be dolgozni az emberek. Ma már a gazdasági válság miatt nagyon kevés a munkalehetőség főleg Borsodnak ezen a részén. Ha nem lenne állandó munkám a bányában, nagyon nehezen tudnék elhelyezkedni főleg a szakmámban, ebben a kistérségben.

Támogat-e különféle rendezvényeket, falunapokat a bánya a környéken?

Mivel én Filkeházai lakos vagyok így csak erről a településről tudok nyilatkozni. Az elmúlt évben a falunapunkat támogatta a perlit bánya egy X összeggel. Nem volt kevés, nem volt sok, de nagyon örültünk neki. Az biztos, hogy Pálházának fizet iparűzési adót és mivel ott perlit múzeum is található azt is nagymértékben támogatja, valamint a városnapot is megemlíthetjük. Visszatérve Filkeházára ha árvíz helyzet volt, vagy ha hó helyzet akkor a bánya nagyon sokat segített a településnek. Hó helyzet esetén gépeket adtak, valamint meddő anyagot és perlitet is adtak, ha a településnek éppen arra volt szüksége. Azt lehetne mondani hogy hatással van a környék településeire hiszen tényleg nagy mértékben segíti az embereket, az itt élőket nemcsak a munkahely miatt hanem ha például katasztrófa helyzet áll elő.

Mit gondol, milyen előnyei vannak a bányászatnak a térségben?

Elsősorban a munkalehetőség, valamint én megemlíteném a bányászati nyílt napokat amik során geológusok, főiskolások és sok turista érkezik a bányába és ez szerintem növeli Pálháza „hírnevét”. Ezeken a nyílt napokon a perlit feldolgozását mutatják be, valamint gyereknapot is szerveztek már a bányába régebben és ezekre az alkalmakra több buszokkal is érkeznek vendégek.

Mit gondol a jövőt illetően?

Véleményem szerint a bánya jól működik, nyereséges bár én úgy gondolom, hogy ha igényelne a Perlit-92 európai uniós támogatásokat abból lehetne fejlesztéseket csinálni és nem sokkal, de mondjuk 5-10 emberrel több dolgozót alkalmazni. Összességében megvagyok elégedve a munkámmal, meg lehet belőle élni viszont kell az a kis mezőgazdaság is amivel otthon foglalkozom.

2. Interjú: Hollóháza, Miki Nándor utca 10. 2014.10.29.

Riportalany: Bazsa Barna

Melyik településről jár be dolgozni?

Hollóházáról

Mennyi időt vesz igénybe az utazás, amíg a bányába ér a lakóhelyétől számítva?

Az utazás körülbelül 25-30 percet vesz igénybe, viszont ez a legtávolabbi település ahova a „bányajarat” bemegy és felveszi a munkásokat.

Hogyan alakult a bérhelyzete amióta a bányában van? Megvan-e ezzel elégedve?

Én 32 éve dolgozom a bányában, tény hogy mindig emelik 4-5%-al a fizetésünket viszont mi, legalábbis én ezt nem érzem. A mai világba ez kevés, lehetne több is de nincs más lehetőség ezen a környéken, valamint fontos hogy sok adót fizetünk. Éves szinten meg vagyok elégedve a munkával, hiszen kapunk különböző juttatásokat, viszont a havi fizetés nem valami sok.

Érzi-e azt, hogy mint munkaerőt igenis megbecsülik a Perlit-92 Kft-nél?

Igen, szeretem a munkahelyemet és az ott dolgozó embereket is. A bánya lehetőséget, biztosít a munkások számára hogy nyaranta elmenjenek üdülni például a Balatonra, Tokajba vagy éppen Hajdúszoboszlóra. Tudomásom szerint ezen a három településen van üdülőhelye a bányának.

Kap-e valamiféle juttatást?

Minden éven a munkások kapnak szénpénzt, ami 8 m³ fát jelent. Bár tudni kell, hogy aki mondjuk 3 éve dolgozik, a bányában az csak 4 m³ fát kap. Ezen felül a hűségpénz, amiben a Perlit-92 Kft. egyedülállónak számít. A hűségpénz azt jelenti, hogy 6 év munka után az évi fizetés 10,5%-át kapja meg az illető, 10 év után pedig 16,5%-ot. Mivel jómagam már 32 éve ott dolgozom így a hűségjutalmam is nagyobb. Év végén már karácsonyi pénzt is kapunk, bár ezt csak nemrégiben vezették be. Természetesen ruhapénzt is kapunk félévente. Úgy gondolom, hogy sok mindent kapunk a havi fizetésen felül, és ez éves szinten igenis kiemelkedőnek mondható.

Ezekon a juttatásokon felül, kap-e más jellegű szociális juttatásokat?(iskolátámogatás, étkezési utalványok stb.)

Egyedül étkezési utalványt kapok, ami hétezer forint körüli.

Szabadidejében foglalkozik-e más jellegű munkával a megélhetés érdekében?

Igazából másodállásban vadász vagyok, és ezt hivatásszerűen csinálom. Emellett mezőgazdasággal is foglalkozom ugyanis Füzérkomlóson, tőlünk egy pár kilométerre van

szedresünk és azt is művelni kell. Háznál pedig állatokat tartunk. Úgy gondolom, hogy ez így első hallásra sok lehet de a megélhetés érdekében ezen a környéken a munkaidőn kívül is dolgozni kell. Nyilván nincs mindenre idő, főleg a munka mellett, de próbálunk mindenütt a legmegfelelőbb helyt állni.

Ön szerint Pálházán a legjelentősebb munkaadó a Perlit-92 Kft.?

Igen, a legjelentősebb a perlit bánya bár még Nemcsák László, mint vállalkozó az aki megemlíthető. Az utóbb említett személy dísznövényekkel, és faiskolával foglalkozik. Régebben még a porcelángyárban is sokan dolgoztak, bár ott is nagy létszámcsökkentés volt, valamint a közmunka program, ami nagymértékben dominál a Hegyköz településein belül.

Támogat-e különféle rendezvényeket, falunapokat a bánya a környéken?

Pálházát úgy támogatja, hogy iparüzési adót fizet, és ezt a város arra használja amire szükség van. Valamint hó helyzet vagy árvíz esetén gépeket ad kölcsön a városnak a veszély elhárítás érdekében. Viszont mint kifejezetten Hollóházát nem támogatja, csupán annyit tesz, hogy a bányajárat feljön a munkásokért a településre. Azonban említésre méltó hogy Kishutát támogatja, ugyanis az újbánya (a Páska-tető) Kishuta közvetlen közelében található és a zaj és porártalom miatt fizet neki a Perlit-92. Nem utolsó sorban pedig még Pálházának is fizet a környezetszennyezés miatt.

Mit gondol, milyen előnyei vannak a bányászatnak a térségben?

Igazából én egyet emelnék ki és úgy gondolom a legfontosabbat, az pedig a munkalehetőség. Valamint még mivel a perlit bánya Európán belül sok helyre szállít, perlitet azt lehet mondani hogy Pálháza hírnevét is viszi, valamint turisztikáját növeli.

Mit gondol a jövőt illetően?

A jövőt illetően azt lehetne mondani hogy a bánya még 15-20 évig biztosítja az itt élő embereknek a munkát és ez csak pozitívum. Valamint ha a Gyöngykő-hegyi bánya kimerül az új bánya még mindig biztosít, munkát körülbelül 70 évig.

Függelék

Tanulmányom témája a perlit bányászat népesség megtartó ereje a Hegyközben, amelyet teljesen önálló kutatásként vizsgáltam, az Intézetben ilyen irányú kutatás nem folyik. Mivel a hegyközi területnek sem a társadalomföldrajzával sem a gazdaságfejlesztésével nem foglalkoztak az utóbbi 10 év kutatásai, hiánypótló lehet a helyi ásványi nyersanyag kitermelése és a kistérségben élők életminőségének javulása közötti összefüggések feltárása. Kutatómunkám során, az alábbi eszközöket és kutatási módszereket alkalmaztam:

Primer kutatás:

- Több éves személyes tapasztalat, megfigyelés és adatgyűjtés
- Együttműködtem a kistérség Polgármesteri Hivatalaival és rendelkezésemre bocsátották az egyes településeken működő valamennyi KKV és civil szervezet adatát, amelyek gazdálkodást folytatnak. A adatbázisok birtokában tudtam helyi összehasonlításokat végezni és behatóbban foglalkozni a demográfiai és etnikai problémákkal.
- A bányában lévő családi kapcsolatok révén jutottam hozzá a bánya gazdálkodási adataihoz, különös tekintettel a bánya humán erőforrás és szociális érzékenységet elemző munkám megalapozásához.
- A kistérség gazdaságát meghatározó két személlyel készítettem mélyinterjút, amelyek a kiértékelte statisztikai adatokból nyert feltételezésemet még inkább alátámasztották.

Szekunder kutatás:

- Áttekintettem a rendelkezésemre álló szakirodalmat, amely egyrészt a perlit bányászatra másrészt a kistérség gazdaságföldrajzára vonatkozott.
- A KSH adatai alapján kiértékeltem a települések munkanélküliségét, korösszetételét, valamint a népességszám változását, és ezeket saját szerkesztésű térképeken illusztráltam.
- Különböző bányászati és kohászati újságcikkek alapján a perlit bánya jelentőségét és ennek a társadalmi hatását vizsgáltam.
- Végül a kutatási eredményeim alapján javaslatot tettem a kistérség népességmegtartó erejének megőrzése céljából megvalósítandó fejlesztésekre és az etnikai problémákra.

A kutatás jelentőségét abban látom, hogy a gazdaságilag elmaradott Hegyközi kistérség rendelkezik olyan helyi jelentőségű potenciállal, amelynek komplex fejlesztésével meg lehet állítani vagy legalább mérsékelni lehet az elnéptelenedési, elöregedési folyamatát. A komplex fejlesztések nélkül csak látszatkezelés van, amely nem oldja meg tartósan a problémákat.